

HEMŞİRELİK MESLEĞİNİN İLK ETİK KODLARI: GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE HEMŞİRELİK ANDI

THE FIRST ETHICS CODES OF NURSING: NURSES' PLEDGE FROM PAST TO FUTURE

Prof.Dr. Süheyla ÖZSOY*

Ar.Gör.Dr. Renginaz DÖNMEZ*

*Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı

ÖZET

Mesleğin ilk etik kodları olarak kabul edilen özgün ismi "Nightingale Pledge ya da Nurses Pledge" olan Nightingale (hemşirelik) andı hekimler için oluşturulmuş olan Hipokrat yemininin değiştirilmiş biçimidir. Hemşireler için rehber olacak önemli kuralları içeren hemşirelik andı Lystra Gretter tarafından 1893'de oluşturulmuştur. Hemşirelik etik ilkeleri, 1900'lü yıllarda sosyal ve dini değerlerine göre biçimlendirilmiştir. Hemşireden yardımseverlik, fedakârlık, itaatkârlık, ağırbaşlılık, inançlılık ve şefkatlilik gibi ilkelere sahip olması beklenmiştir. İlk hemşirelik andı bu ilkeleri yansıtmaktadır. Bilimselleşmenin artmaya başladığı 1935 yılında; and'tan "Tanrı'nın ve meclisin huzurunda yemin ederim ki..." "sağlık misyonu olarak hekime yardımcı olacağıma...", "yaşamımda temiz bir duruş sergileyeceğime..." ifadeleri çıkarılmıştır. Paralel olarak, etik kodların tekrar gözden geçirilmesi zorunlu hale gelmiştir. Uluslararası hemşirelik birliklerinin çalışmaları sonucunda; ilk defa 1953 yılında, sonra 1965, 1973, 2005 yıllarında ve son olarak 2012 yılındaki değişikliklerle birlikte hemşirelik etik kodlarını yayınlanmıştır. Uluslararası Hemşireler Birliği (ICN), 1965 yılında güncellediği etik kodları sonrasında bugün ülkemizde hemşirelik okulları mezuniyet törenlerinde de okutulan, hemşirelik andına son şeklini vermiştir.

Türk Hemşireler Derneği 2009 yılında ülkemiz için ilk kez etik ilkeleri belirlemişlerdir. Bazı ülkeler 1965'den sonra kendi etik ilkeleri doğrultusunda hemşirelik andında değişikliğe gitmişlerdir. Ülkemizde 2009 yılında etik ilkeler belirlenmiş olmasına rağmen, hemşirelik okullarının mezuniyet törenlerinde hala 1965 yılında ICN tarafından oluşturulan hemşirelik andı okutulmaktadır. Değişen evrensel etik kodlar ve ülkemiz için oluşturulan etik kodlar doğrultusunda, hemşirelik andının da topluma ve günün koşullarına uygun hale getirilmesi önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Hemşirelik, And, Etik İlke, Nightingale.

ABSTRACT

The Nurses' or Nightingale Pledge, which adapted the Hippocratic Oath taken by physicians, is accepted as the first ethical code of nursing. The Nightingale pledge included important rules for nurses, and was composed in 1893 by Lystra Gretter. In the 1900s, nursing ethics codes were shaped according to social and religious values. Nurses were expected to have principles such as helpfulness, altruism, obedience, dignity, faithfulness and kindness. The first pledge reflects these principles. However, with the increasing dominance of a scientific outlook, statements such as "I solemnly pledge myself before God and in the presence of this assembly...", "with loyalty will I endeavor to aid the physician in his work..." and "...to pass my life in purity..." were removed in 1935. At the same time, it was necessary to revise the ethical principles. As a result of the International Nurses Associations' efforts, the ethical principles were published first in 1953, then again in 1965, 1973 and 2005, and finally in 2012. After the ICN updated the ethical codes in 1965, a revision was also made to the pledge. This pledge is now made in nursing graduation ceremonies in Turkey.

In 2009, the Turkish Nurses' Association composed the first ethical principles for this nation. Some countries have made changes in the pledge in line with their own ethical codes, but although ethic principles were revised in 2009 in Turkey, the nursing pledge composed by the ICN in 1965 is still used at graduation ceremonies in nursing schools in Turkey. It is recommended that the nursing pledge should be brought into line with today's social conditions in accordance with changing world ethic codes and the ethic codes formed for this country.

Keywords: Nursing, Pledge, Ethics Codes, Nightingale.

GİRİŞ

Hemşirelik, sağlık bakımına temellenmiş bir meslek olmanın yanı sıra, insanlık için üstlenilmiş olağanüstü bir sorumluluktur (Dinç 2010, Çiftçi 2013). Hemşirelerin bilgi, beceri ve yargı yetisini mesleki etik ilkeler ve değerler doğrultusunda birleştirerek, özenli ve saygılı bir tutumla bakım vermesi beklenir (Dinç 2010). Jameton (1984) hemşireliği; ahlak merkezli sağlık bakım mesleği olarak tanımlamaktadır. Hemşirelik ile ilgili farklı tanımlamalarda etik ve ahlaki ilkelerden söz edildiği fark edilmektedir (Dolan 1973, Finkelman ve Kenner 2010, Jonie ve Rich 2013). Mesleki etik ilkeler, hemşirelerin hizmet verdiği, işbirliği yaptığı kişi ve topluma karşı sorumlulukları konusunda onlara bilgilendirme sağlayan, mesleki kararlarına ilişkin çatı oluşturan kurallar bütünü olarak tanımlanır (THD 2009). Hemşireler için, 20. yy.'a kadar etik ilke ve kurallar and ile belirlenmiş olup, bu and mesleğin ilk etik kodları olarak kabul edilmiştir (Ersoy 1998, O'brein 2002, Vickie ve Miracle 2009). Türk Dil Kurumu sözlüğünde and ya da ant sözcüğünün ilk karşılığı "tanrı'yı veya kutsal bilinen bir kişiyi, bir şeyi tanık göstererek bir olayı doğrulama, yemin", ikinci karşılığı ise "kendi kendine söz verme, ahit" olarak tanımlanmaktadır. Demokratik toplumlarda, kurallar ve yasalar, yemin etme yükümlülüğünü, toplumsal görevleri yerine getiren, toplumsal sorumluluğu alan makam ve mesleklerle yüklemiştir. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının faaliyetleri; demokratik, insan hakları ve anayasa ilkelerine uygun olarak evrensel mesleki etik ilkelere göre yürütülür (Avşar 2012). Kamusal sorumluluk üstlenenlerin kamuoyu ile "güvene dayalı" ilişkilerinde yemin ya da and

ilk aşama olarak öne çıkmaktadır. Ülkemizde, Cumhurbaşkanı, milletvekili, askerler ya da hukuk çalışanları, bankacı ve devlet memurları göreve başlamadan önce yasa gereği yemin etmek durumundadırlar (Avşar 2012). Kamusal sorumluluğu olan hekim ve hemşireler ise göreve başlamadan önce yasa gereği yemin etme zorunluluğu taşımazlar, ancak bu meslekler mezuniyet törenlerinde and ederler. MÖ 5. yy.'da, hekimler için oluşturulmuş olan Hipokrat yemini tıp mesleklerinin ilk andıdır (Krikorian ve Taylor 2011). Hemşirelik andı da Hipokrat yemini fikrinden geliştirilmiş olup, günün koşulları ve mesleğin gelişimi ile birlikte pek çok düzenlemeden geçmiştir.

Bu derlemenin amacı, mesleğin ilk etik kodları olarak kabul edilen hemşirelik andının tarihsel süreçteki gelişimini ve mesleğe yansımalarını incelemektir.

Hemşirelik (Nightingale) Andının Gelişimi

Özgün ismi "Nurses / Nightingale Pledge" olan hemşirelik andı, ilk kez Lystra Gretter tarafından 1893'de görev yaptığı Michigan Farrand Hemşirelik okulunda oluşturulmuştur (McBurney ve Filoromo 1994, Vickie ve Miracle 2009). Hemşirelik literatüründe, L. Gretter'den modern hemşireliğin kurucusu, hemşire öncüsü, halk sağlığı savunucusu ve mesleki reformcu olarak söz edilmektedir. L. Gretter, Florence Nightingale (1820-1910)'in 19. yy.'da hemşireliği kadınlar için bilimsel bir meslek haline getirdiği ve topluma en üst düzeyde bakım sunduğunu düşünmesi nedeniyle oluşturduğu anda "Nightingale Pledge" ismini vermiştir (Veatch 2000). Hemşirelik andı, Hipokrat yemininde olduğu gibi, bağlılık, maneviyat, fedakarlık, etik ve toplum ilkelerini içermesinden dolayı, 100 yıl önce yazılmış olmasına rağmen, günümüzde hala güncel ve geçerli olarak kabul edilmektedir (McBurney ve Filoromo 1994, Veatch 2000, O'Brein 2002, Finkelman ve Kenner 2010). Hemşireler için 1893 yılında oluşturulan ilk "hemşirelik andı" şu şekildedir (McBurney ve Filoromo 1994, Vickie ve Miracle 2009, Newland 2011):

"Tanrının ve bu meclisin huzurunda; yaşamımda temiz bir duruş sergileyeceğime ve mesleğimi inanarak uygulayacağıma; Sağlığa zararlı ve istenmeyen şeylerden kaçınacağıma ve bile bile zararlı herhangi bir ilaç uygulamayacağıma; Tüm işleri yapmak için tüm gücümle çalışacağıma, mesleki standartları yükselteceğime ve kişisel konularımı gizlilik içinde tutacağıma; Hekim, görevini yaparken ona sadakatle yardım edeceğime ve kendimi bakımından sorumlu olduklarıma adayacağıma yemin ederim".

Ülkemizde de ilk kez 1914 yılında Van ili Amerikan hastanesinde dört hemşire, 1920 yılında ise Harput Amerikan hastanesinde kursu başarıyla tamamlayan üç kız öğrenci mezuniyet töreninde bu andı imzalamıştır (Krikorian ve Taylor 2011).

Kaliteli hemşirelik bakımı sağlamak, hemşirelik bilgi birikimini geliştirmek, tüm dünyada yeterli, yetkin ve saygın hemşirelik mesleğini güçlendirmek amacıyla, uluslararası hemşirelik birlikleri kurulmuştur. Bu birliklerden en önemlileri; 1897 yılında kurulan ANA ve 1899 yılında kurulan ICN'dir. Bu birlikler, daha sonra hemşirelik etik kodlarını oluşturmuş ve hemşirelik andında değişiklik yapmışlardır

(Tablo 1). Dünya çapında mesleki etik kod geliştirmek üzere ICN 1923 yılında çalışmalar başlatmış, fakat 2. Dünya Savaşı nedeniyle bu çalışmalar yarıda kalmıştır.

And'ta 1935 yılında güncellemeler yapılmıştır. Bu güncelleme ile birlikte, "hekim, görevini yaparken ona sadakatle yardım edeceğime ve kendimi bakımından sorumlu olduklarıma adayacağıma" ve "yaşamımda temiz bir duruş sergileyeceğim" ifadeleri çıkarılmıştır (Catalano 2015). İkinci Dünya savaşından sonra, diğer mesleklerde olduğu gibi hemşirelik mesleğinde de bilimsellik anlayışı artmaya başlamıştır (O'Brein 2002, Vickie ve Miracle 2009, Shelly ve Miller 2013). Bu yıllardan sonra (1950 ve sonrası), uluslararası hemşirelik birliklerinin çalışmaları dikkat çekmektedir. Bu birlikler, hemşirelik mesleğinin gelişimi için çalışmalar yürütmüşlerdir, bu çalışmalardan bazıları *mesleki etik ilkelerin* oluşturulması ve hemşirelik andının yeniden düzenlenmesidir (Tablo 1) (Meulenbergs ve ark. 2004, Verpeet ve ark. 2005). Feminist hareketlerinin en yoğun olduğu 1960-70'li yıllara denk gelen dönemde, hemşirelik andı 1965 yılında yeniden düzenlenmiştir. ICN, hemşirelik andında 1965 yılında önemli ölçüde değişiklik yapmıştır (McBurney ve Filoromo 1994, Vickie ve Miracle 2009). Uluslararası Hemşireler Birliği (ICN) tarafından, 1965 yılında oluşturulan ve dilimize çevrilip, hala mezuniyet törenlerinde okutulan and aşağıdaki gibidir (<http://www.turkhemsirelerderneği.org.tr/>):

"Yüklenmiş olduğum sorumlulukların bilincinde geliştirdiğim anlayış ve becerilerimle herhangi bir ırk, inanç, renk, siyasi veya sosyal durum ayırımı gözetmeksizin hastalarıma bakacağıma; Hayatı korumak, ızdırabı hafifletmek, sağlığı yüceltmek için gereken her türlü çabayı göstereceğime; Bakımım altındaki hastaların bütün değer ve dini inançlarına saygı duyacağıma; Bana bireylerle ilgili olarak verilen tüm bilgileri saklayacağıma; Hayatı ya da sağlığı tehdit edebilecek her türlü girişimden sakınacağıma; Mesleki bilgi ve becerilerimi en üst düzeyde tutmaya çalışacağıma; Sağlık ekibinin bütün üyeleri ile iş birliği yapacağıma ve onları destekleyeceğime; Bunların tümünü yaparken, Uluslararası Hemşirelik Ahlak Yasası'nın onurunu korumak için gereken bütün çabaları sarf edeceğime ve hemşireliğin bütünlüğünü koruyacağıma and içerim."

Mesleki Etik Kodların Gelişimi

Uluslararası hemşirelik birliklerinin kurulmasının ardından, mesleki sorumluluklar için hemşirelik andı yerine mesleki etik kodları kaynak alınmaya başlanmıştır. İlk olarak, 1950 yılında American Nurses Association (ANA) hemşirelik etik kodlarını oluşturuldu. Daha sonra ANA etik kodları, 1976 yılında 11 madde ve 2011 yılında ise dokuz madde olarak son şekliyle yayınlanmıştır (<http://www.nursingworld.org>). ANA'nın etik kodları ile ilgili çalışmasının yanı sıra ICN ilk defa 1953 yılında daha sonra 1965, 1973, 2005 ve en son olarak da 2012 yılındaki değişiklik ile birlikte hemşirelik etik kodlarını yayınlamıştır (Tablo 1). ICN'in (2005) etik kodları; "hemşireler ve toplum", "hemşire ve hemşirelik uygulaması", "hemşire ve meslek", "hemşire ve çalışma arkadaşları" başlıkları altında gruplandırılmaktadır (ICN 2006) (Tablo 2).

Türk Hemşireler Derneği (THD) 2009 yılında Türk hemşireleri için etik ilke ve sorumlulukları yayınlamıştır. Hemşirenin etik sorumlulukları "hemşirenin hizmet verdiği birey, aile ve topluma karşı" ve "hemşirenin mesleğe, mesleki örgüte ve sağlık

çalışanlarına karşı” olmak üzere iki grupta ele alınmıştır (Tablo 2). Etik ilkeler ise; “zarar vermeme–yararlılık ilkesi”, “özerklik-bireye saygı ilkesi”, “adalet ve eşitlik ilkesi”, “mahremiyet ve sır saklama” olarak belirlemiştir (THD 2009) (Tablo 3).

Tablo 1. Dünyada ve ülkemizde hemşirelik andı ve hemşirelik etik ilkelerinin kronolojik gelişimi

Yıl	Etkinlik
1893	Gretter tarafından ilk hemşirelik andının oluşturulması
1897	ANA tarafından hemşirelik alanında etik kuralların gündeme getirilmesi
1914	Van ili Amerikan hastanesinde ilk kez hemşirelik andının okutulması
1926	ANA tarafından hemşirelikte etik kodların hazırlanması, etik kodların Journal of Advanced Nursing’de yayınlanması
1935	Gretter tarafından hemşirelik andının güncellenmesi
1950	ANA tarafından oluşturulan etik kodların onaylanması
1953	ICN tarafından etik kodların oluşturulması
1965	ICN tarafından etik kodlarının revize edilmesi ve hemşirelik andının güncellenmesi *Ülkemizde aynı and okutulmaktadır
1976	ANA tarafından 11 maddeden oluşan etik kodları oluşturması
2001	ANA tarafından 9 maddeden oluşan etik kodlara son şeklinin verilmesi
2005	ICN tarafından etik kodların revizyonu
2009	THD’nin ülkemiz için “Hemşireler İçin Etik İlke ve Sorumluluklar”ı yayınlaması
2012	ICN tarafından etik kodların son revizyonu

Hemşirelik Andı ve Mesleki Etik Kodların Mesleğe Yansımaları

Hemşirelik andı, sadece mezuniyet törenlerinde ya da göreve başlamadan önce okunan bir metin olmayıp; hemşirelik mesleğinin sorumluluklarının ve statüsünün şekillenmesinde etkili olup, mesleğin ilk etik kodları olarak kabul görmektedir. Hemşirelik mesleği için önemi bulunan andın oluşmasında, kadının toplumsal durumu ve dinin önemli etkisi olmuştur (Dolan 1973, Finkelman ve Kenner 2010, Shelly ve Miller 2013).

Hemşirelik tarihi, kadının toplumsal durumu ile bağlantılı bir mesleğin hikyesidir. Toplumsal cinsiyet rollerinde kadından, sorumluluk alma, bağlılık gösterme, sadakat gibi özelliklere sahip olması beklenir (İnanç ve Üstünsöz 1998, Lewenson 2014). Florence Nightingale de, “her kadın... hayatının en az bir bölümünde, ister bir çocuk olsun ister bir hasta olsun birilerinin sağlık bakımından sorumludur, yani her kadın bir hemşiredir” ifadesi ile hemşireliği kadın mesleği olarak tanımlamıştır (Dolan 1973, Nightingale 1973). L. Gretter tarafından oluşturulan ilk and, Nightingale’in hemşirelik felsefesine göre şekillendiğinden, yardımseverlik, fedakârlık, itaatkârlık, ağırbaşlılık, inançlılık ve şefkatlilik gibi ilkeleri yansıtmaktadır (Finkelman ve Kenner 2010, Shelly ve Miller 2013).

Andın, kadının sosyal statüsünden etkilenilerek şekillendirildiği görüşünün olması, eleştirilen ilk noktadır. Ülkemizde de, 2007 yılında hemşirelik kanununda yapılan değişikliğe kadar hemşirelik mesleği resmi olarak kadınlar tarafından yürütülen bir meslek olarak tanımlanmaktaydı ([http:// www. saglik.gov.tr/TR/belge/1-451/tarihi 25021954--sayisi6283--rg-tarihi 02031954- -rg-sayis.html](http://www.saglik.gov.tr/TR/belge/1-451/tarihi25021954--sayisi6283--rg-tarihi02031954-rg-sayis.html)). Hemşirelik kanunda yapılan değişiklikten sonra, ülkemizde erkek hemşirelere ne denileceği konusunda epeyce bir tartışma yaşanmıştır. Bu durum, hemşirelik mesleğine alışlagelmiş cinsiyetçi bir yaklaşımın varlığının bir örneğidir.

Tablo 2. Uluslararası Hemşirelik Birlikleri ve Türk Hemşireler Derneği'nin Hemşirelik Etik Kodları

ANA Etik Kodları (2001)	ICN Etik Kodları (2012)
1.Hemşire sosyal, ekonomik, bireysel özellik ya da sağlık problemlerinin doğasını hesaba katarak her bireyin insan onuru, biricikliği ve değerini göz önüne alarak tüm mesleki ilişkilerinde, şefkat göstererek uygulamalarını sürdürmelidir.	1.Hemşireler ve toplum: hemşirelik mesleğinin topluma karşı temel sorumluluğu hemşirelik bakımını sağlamaktır
2.Hemşirenin temel sorumluluğu sağlıklı/hasta birey, aile, grup ya da toplumdur.	2.Hemşire ve hemşirelik uygulaması: hemşire hemşirelik uygulaması için kişisel sorumluluk ve hesap verilebilirlik taşımalıdır.
3.Hemşire hastanın sağlığını sürdürmesi için çabalamalı ve hasta haklarını, güvenliğini savunmalıdır.	3.Hemşire ve meslek: hemşirenin temel rolü, klinik hemşirelik uygulaması, yönetimi, araştırma ve eğitimi için kabul edilebilir standartları belirlemek ve uygulamaktır.
4.Hemşire bireysel hemşirelik uygulamalarından sorumludur ve en iyi hasta bakımını sunmak zorundadır.	4.Hemşire ve çalışma arkadaşları: hemşire, hemşirelik ve diğer alanlarda çalışma arkadaşları ile işbirliği bir iletişim sürdürür.
5.Hemşire yetkinliğini sürdürmek, kişisel ve mesleki gelişimini devam ettirmek, bütünlüğü ve güvenliğini korumak için sorumluluğu da dahil olmak üzere, diğerlerine olduğu gibi kendisi için de benzer görevlere sahiptir.	
6.Hemşire sağlık bakım çevresini kurmalı, sürdürmeli ve geliştirmeli ve bireysel ve işbirlikçi eylemlerle mesleğinin değerleri ile tutarlı, kaliteli sağlık bakımını hazırlamalıdır.	
7.Hemşireliğin uygulamasına, eğitimine, yönetimine ve bilgi gelişimine katkı sağlayarak mesleğini ilerletmelidir.	
8.Hemşire diğer sağlık profesyonellerinin işbirliği ile toplum, ulusal ve uluslararası çabalar ile sağlık ihtiyaçlarını karşılamalıdır	
9.Hemşirelik mesleğinin değeri sosyal politikayı şekillendirmek, uygulamalarında bütünlüğü sürdürmektir.	

Tablo 2'nin devamı

THD Etik Sorumlulukları (2009)
1.Hemşirenin hizmet verdiği birey, aile ve topluma karşı sorumlulukları: Hemşirenin temel sorumluluğu, hemşirelik temel bakım gereksinimi olan birey, aile ve topluma yöneliktir.   Hemşire birey, aile ve toplumun sağlığının sürdürülmesi ve geliştirilmesi konularında sorumluluk üstlenir.   Hemşire toplumda çocuk, yaşlı, hasta, bakıma muhtaç kişiler gibi incinebilir grupların korunması ve sağlıkla ilgili gereksinimlerinin karşılanmasında sorumluluk üstlenir.   Hemşire, birey, aile ve topluma karşı dürüst davranır, sözünü tutar ve güvenilirliğini sürdürür.   Hemşire hizmet verdiği bireylerin haklarını savunacak yeterliliğe gelmelerini sağlamak üzere onları destekler   Hemşire sağlıkla ilgili yasa ve politikaların oluşturulmasında doğrudan/dolaylı olarak katılma sorumluluğu üstlenir.   Hemşire hizmet verirken yaptığı uygulamalarda bilimsel ve teknolojik ilerlemelerin insanların hakları, onuru ve güvenliği ile uyumlu olmasına ve vereceği zararların önlenmesine özen gösterir.   Hemşire doğal çevrenin kirlenme, yıkım ve tahribattan korunmasına yönelik sorumluluk üstlenir.
2.Hemşirenin mesleğe, mesleki örgüte ve sağlık çalışanlarına karşı sorumlulukları: Hemşire mesleki uygulamaların sorumluluğunu üstlenir.   Hemşire mesleki uygulama standartlarının geliştirilmesine katkıda bulunur ve bu standartlara göre hizmet verir.   Hemşire araştırmalara ve kanıt dayalı bilgi mesleki bilgi birikiminin geliştirilmesinde sorumluluk üstlenir.   Hemşire nitelikli bakım sağlama için mesleki yeterliliğini sürdürmek ve yükseltmekle sorumludur.   Hemşire mesleğin saygınlığını koruyan ve geliştiren davranışları her zaman sürdürür.   Hemşire mesleki bilgi ve deneyimini paylaşma sorumluluğu üstlenir.   Hemşire mesleki örgütlenmenin güçlenmesi adına sorumluluk üstlenir.   Hemşire meslektaşları ile onların gelişimlerini destekleyici ve ait olma duygusunu güçlendirici nitelikte profesyonel ilişki kurar.   Hemşire tüm sağlık meslek üyeleri ile yapıcı, etkin ve sürekli işbirliği içinde çalışır.   Hemşire, hemşirelik öğrencilerine uygun öğrenme ortamlarının hazırlanması ve öğrencilerin desteklenmesinde sorumluluk üstlenir.

Andın oluşturulduğu dönem özellikleri de, hemşirelik anlayışının şekillenmesinde etkili olmuştur. Dini uygulamalar, 1900'lü yıllarda mesleğin ahlaki temelini oluşumuna büyük ölçüde etki etmiştir (Dolan 1973, Veatch 2000, Newland 2011). Hemşirelik mesleğinin ilk mensupları, merhamet ve yardım etme ekseninde hizmet veren rahip ve rahibelerden oluşmuştur. Bu nedenle and'ta yer alan ifadelerde dinin etkisi görülür biçimdedir (McBurney ve Filoromo 1994, Lewenson 2014). İlk oluşturulan and'ta *"yaşamımda temiz bir duruş sergileyeceğime ve mesleğimi inanarak uygulayacağıma..., Tanrı'nın huzurunda kutsal bir biçimde yemin ederim.."* ifadeleri dinin etkisini ortaya koymaktadır. Foucault isimli bir hemşire teorisyen, hemşireliğin tarihinden ve manastırlardan kaynaklanan *"kadınsı, tıbbın gözetimi altında ve iyimserliklerle dolu"* olma özelliklerinin günümüz hemşireliğine uyarlandığında meslek için zarar verici olduğu görüşündedir (Arnold 1996). Çünkü hemşireler bazen bir anne ya da kardeş, bazen de merhamet meleği olarak algılanmıştır. Melek sıfatı atfedilen hemşire sonsuz sabır göstermek, sınırsız itaat etmek, boyun eğmek, kapasitesi üstünde çalışmak ve acı çekerken bile güler yüzlü olmak zorundadır (Yalçın ve ark. 2014).

Hemşireliği pasifize ettiği andın eleştirilen diğer önemli noktalarından birisi ise *"sadakat-bağlılık"* ve *"inanç"* ilkelerine vurgu yapmasıdır (McBurney ve Filoromo 1994, Vickie ve Miracle 2009, Shelly ve Miller 2013). İlk oluşturulan and'ta *"sağlık misyoneri olarak hekime yardımcı olacağıma ..."* ifadesi yer almaktadır. Hemşirenin hekim yardımcısı olarak algılanması örneğini ülkemizde de görmekteyiz. Ülkemizde 1961 yılından itibaren sağlık meslek liselerinin sayısı hızlıca artmıştır. Hekimler, orta öğretim düzeyindeki bu okulları benimsediler, çünkü bu okullardan kendilerine söz dinleyen, özverili yardımcıları yetiştirmiş oluyorlardı (Ulusoy 1998). Oysaki hemşireler hekime ya da diğer sağlık ekibe üyelerine yardım etme sorumluluğu taşımazlar, hastalara ya da ailelere yardım etme sorumluluğu taşırlar (Akkaş 1994, ICN 2006). Bu ifade, hemşirenin otonomisini yok eden ifade olarak değerlendirilmektedir (Vickie ve Miracle 2009).). Konu ile ilgili kaynaklarda; hemşirelik okullarında ders verenlerin o yıllarda genellikle hekim olması nedeni ile bu ifadenin anda eklendiği belirtilmektedir (O'Brein 2002, Vickie ve Miracle 2009, Shelly ve Miller 2013).

Andın eleştirilen bir diğer noktası, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bir grup hemşirenin sorumluluklarını yansıttığı görüşünün olmasıdır. Örneğin, Sovyetler Birliği'nin dağılmadan önceki yıllarında Rus hekimler Hipokrat yemini onaylamamış ve hemşirelik andını da kabul etmemişlerdir (McBurney ve Filoromo 1994, Veatch 2002, Vickie ve Miracle 2009). Benzer biçimde Japon hemşireler de ilk oluşturulan Hemşirelik andının bir grup Amerikalı hemşirenin görüşünü yansıttığı düşüncesi ile andı mezuniyet törenlerinde okutmamışlardır (Nelson 2010). Güney Afrika'lı hemşireler için oluşturulan hemşirelik andında yemin ederim ifadesi yer almamaktadır.

Hemşirelik Andında Yer Alan İfadelerin Mesleki Etik İlkeleri Kapsama Durumu

And, hemşirelik için rehber kurallar içermesi bakımından önemlidir (Korkmaz 2011). Hemşirelik andı, mesleğin ilk etik kodları olarak kabul görmektedir (O'brein 2002, Vickie ve Miracle 2009). Dolayısı ile, hemşirelik andının, hem bireysel hem de mesleki sorumluluk yüklediği fark edilmektedir (Shelly ve Miller 2009). Hemşirelik birlikleri tarafından, geliştirilen etik ilkelerle birlikte hemşirelerin yardımseverlik, itaatkârlık, ağırbaşlılık, inançlılık ve şefkatlilik ilkeleri yerine, fedakarlık, "estetik, eşitlik, özgürlük, insan onuru, adalet ve gerçeklik ilkelerine sahip olması beklenmiştir (Jonie ve Rich 2013).

Günümüzde hemşirelik okullarının mezuniyet törenlerinde okutulan hemşirelik andındaki ifadelerin, mesleki etik ilkeleri içermesi durumu incelendiğinde; and'ta yer alan, "...Yüklenmiş olduğum sorumlulukların bilincinde geliştirdiğim anlayış ve becerilerimle herhangi bir ırk, inanç, renk, siyasal veya sosyal durum ayırımı gözetmeksizin hastalarımın bakacağıma.." ifadesinin eşitlik, insan onuru, özerklik bireye saygı ve adalet ilkesini yansıttığı, "...Bana bireylerle ilgili olarak verilen tüm bilgileri saklayacağıma.." insan onuru ve gizlilik ilkesini yansıttığı, "...Hayatı korumak, ızdırabı hafifletmek, sağlığı yüceltmek için gereken her türlü çabayı göstereceğime" ifadesi fedakarlık, zarar vermeme –yararlılık ilkesini yansıttığı söylenebilir. ICN ve THD etik ilkelerinin and'ta yer alan "Mesleki bilgi ve becerilerimi en üst düzeyde tutmaya çalışacağıma...", "Sağlık ekibinin bütün üyeleri ile iş birliği yapacağıma ve onları destekleyeceğime...", "Bunların tümünü yaparken, Uluslararası Hemşirelik Ahlak Yasası'nın onurunu korumak için gereken bütün çabaları sarf edeceğime ve hemşireliğin bütünlüğünü koruyacağıma and içerim" ifadelerine yönelik kapsamının olmadığı belirlenmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Hemşirelik andında yer alan ifadelerin mesleki etik ilkeler ile uyumu

Hemşirelik Andı	ICN-ANA etik ilkeleri (7)	THD Etik ilkeleri (4)
Yüklenmiş olduğum sorumlulukların bilincinde geliştirdiğim anlayış ve becerilerimle herhangi bir ırk, inanç, renk, siyasal veya sosyal durum ayırımı gözetmeksizin hastalarımın bakacağıma	İnsan Onuru, Eşitlik, Adalet	Özerklik Bireye Saygı, Adalet ve Eşitlik
Hayatı korumak, ızdırabı hafifletmek, sağlığı yüceltmek için gereken her türlü çabayı göstereceğime;	Fedakarlık	Zarar Vermeme - Yararlılık
Bakımım altındaki hastaların bütün değer ve dini inançlarına saygı duyacağıma;	İnsan Onuru	Özerklik Bireye Saygı
Bana bireylerle ilgili olarak verilen tüm bilgileri saklayacağıma;	İnsan Onuru	Mahremiyet Sır Saklama
Hayatı ya da sağlığı tehdit edebilecek her türlü girişimden sakınacağıma;	İnsan Onuru	Zarar Vermeme - Yararlılık

Mesleki bilgi ve becerilerimi en üst düzeyde tutmaya çalışacağıma	-	-
Sağlık ekibinin bütün üyeleri ile iş birliği yapacağıma ve onları destekleyeceğime	-	-
Bunların tümünü yaparken, Uluslararası Hemşirelik Ahlak Yasası'nın onurunu korumak için gerekecek bütün çabaları sarf edeceğime ve hemşireliğin bütünlüğünü koruyacağıma and içerim"	-	-

Değişen bu etik ilkeler sonucunda hemşirenin odağının hekim itaatinden çok, birey/hasta ihtiyaçlarına döndüğü, bağımsız karar verme fonksiyonlarını ve hemşirelik bilgisini kullanmasına fırsat verildiği fark edilmektedir (Shelly ve Miller 2013).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünyada ve ülkemizde hemşirelik andı yaklaşık 100 yıldır hemşirelik mezuniyet törenlerinde okutulmaktadır. Hemşirelik andı yasal zorunluluk içermese bile, kişiye bireysel sorumluluk yüklemektedir. Bireysel sorumluluğu, mesleğin sorumlulukları ile ilişkilendiren bu andın, günün koşulları ve toplumun kültürel yapısına uygun olması önemlidir.

Mevcut and'ta, ICN, ANA ve THD etik ilkelerinin birkaçına atıfta bulunulurken, bazı etik ilkelere örneğin savunuculuk, gerçeklik, estetik ilkelerine hiç değinilmemektedir. Bunun yanı sıra; bilimsel gelişmeler ve rekabet gibi unsurlar nedeniyle gelecekte andın güncellenmesi gerekebilir. Bunu yaparken, delphi tekniği ile tüm ülke hemşirelerinin benimseyeceği etik ilke ve kodların belirlenmesi, andın bu doğrultuda yeniden revizyonu ve bu gelişmelerin de eğitim programlarına entegrasyonu önem taşımaktadır.

Hemşireler, mezuniyet törenlerinde ettiği and'tan sonra, yoğun çalışma yaşamının içerisinde karşılaştığı güçlüklerle mücadele ederken zaman zaman yeminini hatırlaması ve davranışları üzerine düşünmesini sağlayacak içsel motivasyona sahip olması gerekir. Bunun herhangi bir nedenle, ihmal edildiği durumlarda ise derneğin dışsal motivasyonu ile üyelerine karşı sorumluluğunu yerine getirmesi beklenmektedir

KAYNAKLAR

- Akkaş HS. Sağlık Ekibi Elemanlarının Hemşirelik Mesleği Hakkındaki Bilgi ve Düşüncelerinin Araştırılması. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 1994.
- American Nurses' Association (ANA). Codes. <http://www.nursingworld.org/ainMenuCategories/EthicsStandards/CodeofEthicsforNurses>. Erişim Tarihi 01.02.2015.

- Arnold D. Nursing and Power –Use of THA So Called Post-structuralism Theory for the Analysis of the Power Relationship in the Female Nursing Professional. *Pflege* 1996; 9(1):72-79.
- Avşar BZ. Biat'tan Yemin'e... Kamusal Sorumluluk Üstlenenlerin ve Temsilcilerinin And İçmesi. *Gazi Türkiyat* 2012;(10):15-61.
- Catalano JT. Nursing Now! Today's Issues, Tomorrow's Trends. *Nursing Code of Ethics*. 7th ed. Philadelphia: Davis Company;2015:136- 137.
- Diñç L. Bakım Kavramı ve Ahlaki Boyutu. *Haccettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi* 2010;17(2):74-82.
- Dolan JA. *Nursing in Society: a Historical Perspective*. 13th ed. Philadelphia: Saunders;1973:159-160.
- Ersoy N. Hemşirelik ve Etik. *Hemşirelik Forumu* 1998;1(2):83-87.
- Finkelman A, Kenner C. *Professional Nursing Concepts: Competencies for Quality Leadership. From Past to Future: Nursing History*. Canada: Jones and Barlett Publishers; 2010:7-18. International Council of Nurses (ICN). *Ethics Codes 2006*. http://www.dsr.dk/ser/Documents/icncode_english.pdf. Erişim Tarihi 01.02.2015.
- İnanç N, Üstünsöz A. Kadın, Güç ve Hemşirelik. *Hemşirelik Forumu* 1998, 1(2): 65-70.
- Jameton A. *Nursing Practice: The Ethical Issues*. New Jersey: Englewood Cliffs, Prentice –Hall;1984: 77-78.
- Jonie BB, Rich KL. *Nursing Ethics. Across the Curriculum and into Practice*. 3 rd. Ed. Canada: Jones and Barlett Publishers; 2013: 5-28
- Korkmaz F. Meslektaş ve Ülkemizde Hemşirelik. *Haccettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi* 2011:59-67.
- Lewenson SB. *Taking Charge: Nursing, Suffrage, and Feminism in America, 1873-1920*. New York: Routledge;2014:83-101.
- McBurney BH, Filoromo T. The Nightingale Pledge: 100 Years Later. *Nursing Management* 1994; Feb 25(2):72-74.
- Meulenbergs T, Verpeet E, Schotsmans P ve ark. Professional Codes in a Changing Nursing Context: Literature Review. *Journal of Advanced Nursing* 2004;46(3):331-336.
- Nelson S, Rafferty AM. *Notes on Nightingale: The Influence and Legacy of a Nursing Icon*. 1st ed. USA: Cornell University Press; 2010:9- 27.
- Newland J. National Nurses Week: A Time for Reflection and Celebration. *The Nurse Practitioner* 2011;May:Editorial.
- Nightingale F. *Notes on Nursing: What it is, and What it is not*. 2nd ed. London: Harrision & Sons Publication;1973
- O'brein ME. *Prayer in Nursing. The Spirituality of Compassionate Caregiving*. Canada: Jones and Barlett Publishers; 2002:27-39.
- Pektetin Ç. *Hemşirelik Felsefesi Kuramlar Bakım Modelleri ve Politik Yaklaşımlar*. İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi; 2013:9-12.
- Resmi Gazete. *Hemşirelik Kanunu*. <http://www.saglik.gov.tr/TR/belge/1-451/tarihi25021954--sayisi6283--rg-tarihi02031954--rg-sayis-.html>. Erişim tarihi: 19.04. 2016
- Krikorian AD, Taylor EL. (2011). Finding a Photograph for a Caption: Dr. Ruth A. Parmelee's Comments on some Euphrates Yeprad) College Professors and Their Fate during the Armenian Genocide. <http://groong.usc.edu/orig/ak-20110627.html>. Erişim Tarihi: 19.09.2015

- Shelly JA, Miller AB. Values in Conflict: Christian Nursing in a Changing Profession. A History of Nursing Values. USA: InterVarsity Press; 2013:39-51.
- Türk Hemşireler Derneği (THD). Hemşireler İçin Etik İlke ve Sorumluluklar. Türk Hemşireler Derneği, Ankara. 2009. <http://www.turkhemsirelerderneği.org.tr/Upload/hemsire%20broşur.pdf>. Erişim Tarihi: 01.03.2014.
- Ulusoy FM. Türkiye’de Hemşirelik Eğitiminin Tarihsel Süreci. Celal Bayar Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 1998; 2(1):1-8.
- Veatch RB. Cross-Cultural Perspectives in Medical Ethics. 2 nd ed. Canada: Jones and Barlett Publishers; 2000:7-29.
- Verpeet E, Dierckx de Casterle B, Van derArend A ve ark. Nurses’ Views on Ethical Codes: A Focus Group Study. Journal of Advanced Nursing 2005; 51(2):188-195
- Vickie A, Miracle. A Closing Word: National Nurses Week and the Nightingale Pledge. Dimension of Critical Care Nursing 2009;28(3):145-146.
- Yalçın SÖ, Torun S, Kadioğlu FG. Tıbbın Kültür Tarihi Çerçevesinde Hemşire Üniformalarının Evrimi. Lokman Hekim Journal 2014;4(1):6- 15.